

مروری بر کارنامه حقوق بشری حوزه علمیه قم در یکصد سال اخیر

حجت‌الاسلام والمسلمین حسین جوان‌آراسته (عضو هیأت علمی پژوهشگاه حوزه و دانشگاه)

بشر به میدان آمدند.

بخش دوم: دوره پس از انقلاب اسلامی

پس از انقلاب، گام‌های بسیار بلندی برداشته شد و انصافاً کارنامه حوزه در این دوره، درخشان است.

۱. فعالیت‌های عملی و بنیادین

«**نقش در تدوین قانون اساسی:** حوزه علمیه نقشی محوری در تدوین قانون اساسی داشت. بیش از ۵۰ نفر از اعضای مجلس خبرگان قانون اساسی، از علمای حوزه بودند که بسیاری از آنان امروز از مراجع تقلید هستند؛ مانند حضرات آیات سبحانی و جوادی آملی، آنان به‌طور مستقیم در نگارش قانون اساسی، به‌ویژه فصل سوم (حقوق ملت)، نقش داشتند.

ادامه از صفحه قبل

این ارائه، گزارشی کوتاه از مقاله‌ای است که تحت عنوان «کارنامه حقوق بشری حوزه علمیه قم در یکصدساله اخیر» به همایش بازتأسیس حوزه علمیه قم تقدیم شده است. تحلیل این کارنامه، فعالیت‌های علمی و عملی حوزه و حوزویان را در دو دوره متمایز پیش وپس از انقلاب اسلامی، مورد بررسی قرار می‌دهد.

بخش اول: دوره پیش از انقلاب اسلامی

۱. فعالیت‌های علمی

با توجه به محدودیت‌های فراوان و زمان مورد نیاز برای شکل‌گیری و بالندگی حوزه پس از بازتأسیس در سال ۱۳۰۰، انتظار تولید آثار علمی گسترده در دهه‌های نخست، واقع‌بینانه نیست. با این حال، چند نمونه قابل توجه وجود دارد:

«**آثار مکتوب:** نویسندگان معدودی به این حوزه پرداختند که شاخص‌ترین آن‌ها شهید مطهری رحمته‌الله با آثاری چون «نظام حقوق زن در اسلام» و رساله «مسأله حجاب» است.

«**مقالات:** بررسی مجله «مکتب اسلام» به‌عنوان یکی از تریبون‌های اصلی آن دوران، بسیار جالب توجه است. بزرگانی چون علامه طباطبایی، شهید مطهری، علامه محمدتقی جعفری، آیت‌الله مصباح یزدی، آیت‌الله‌العظمی مکارم شیرازی، آیت‌الله‌العظمی سبحانی، آیت‌الله امینی و امام موسی صدر، مقالانی در ارتباط با مسائل حقوق بشری، در این مجله منتشر می‌کردند.

۲. فعالیت‌های عملی

کارنامه عملی حوزه در این دوره، بسیار پرنگ‌تر است. در پژوهش انجام‌شده، بیش از یکصد نفر از بزرگان و چهره‌های مطرح حوزه شناسایی شدند که در تقابل با نظام سلطنتی که حقوق بنیادین بشر مانند آزادی از سرکوب می‌کرد، ایستادگی کردند. این بزرگان در راستای مبارزات آزادی‌خواهانه، شرافتمندانه به زندان رفتند و تبعید شدند. این فداکاری‌ها را نمی‌توان از کارنامه حقوق بشری حوزه جدا کرد؛ آنان عملاً برای احقاق و استیفای حقوق

حجت‌الاسلام والمسلمین حکیم‌الهی تصریح کرد: شیعه بر اساس عقلانیت و مبانی فقهی حرکت می‌کند و به دنبال ایجاد نظم در جامعه است. ما طبق فقهمان، اخلال در نظام اجتماعی را حرام می‌دانیم؛ چه در جامعه اسلامی و چه غیر اسلامی. همه مراجع نیز این فتوا را داده‌اند.

به گزارش خبرگزاری حوزه، حجت‌الاسلام والمسلمین عبدالمجید حکیم‌الهی، نماینده رهبر معظم انقلاب در هندوستان، در جریان بازدید از خبرگزاری حوزه، در نشست

با دست‌اندرکاران رسانه رسمی حوزه، با تقدیر از زحمات و تلاش‌های خالصانه خبرنگاران و مرکز رسانه حوزه، اطلاع‌رسانی را

رسالتی الهی دانست.

وظیفه امروز ما شکستن انحصار اطلاع‌رسانی دشمن است

وی افزود: هر مذهب، فرقه، گروه و اندیشه همچون صفحه سفیدی است که صبح نمایان می‌شود. هرکس زودتر بر آن صفحه بنویسد و ایده، شخصیت، دین و افکار خود را معرفی کند، او برنده خواهد بود. اگر ما عقب‌نشیني کنیم، و دیگران ما را معرفی کنند، بازنده خواهیم بود. معرفی شیعه باید به دست خود ما صورت بگیرد؛ وگرنه دشمنان ما را معرفی می‌کنند. امروز بیشترین نگاهی که در سطح جهانی به جامعه شیعه وجود دارد، متأثر از معرفی وهابیت و دشمنان اسلام است؛ چراکه آن‌ها با قدرت، امکانات و تجهیزات بیشتر وارد عرصه شده‌اند و معرفی خود را تحمیل کرده‌اند. وظیفه امروز ما شکستن انحصار اطلاع‌رسانی است. باید محاصره اطلاع‌رسانی را کنار بزنیم، دیوارها را بشکنیم و در عرصه شکل‌دهی افکار عمومی نقش‌آفرینی کنیم.

چه کسی باید از حوزه علمیه پاسداری کند؟

حجت‌الاسلام والمسلمین حکیم‌الهی ادامه داد: ما وظیفه داریم از حقیقت، واقعیت‌ها و عینیت‌های جامعه صیانت کنیم. چه کسی باید از حوزه علمیه پاسداری کند؟ چه کسی باید از تلاش‌های علما در عرصه‌های مختلف فکری، اندیشه‌ای، فرهنگی، اجتماعی و معرفی دین صیانت نماید؟ پرونده‌ای با موضوع «آخوند چه‌کار می‌کنند؟» که در خبرگزاری حوزه کار شده، بسیار جالب و در عین حال مهم بود. این پرسشی اساسی و علامت سؤالی بزرگ در ذهن بسیاری از مردم جامعه است. علما باید توسط شما صیانت شوند؛ بنابراین پاسداری از حقیقت و واقعیت، یکی از رسالت‌های مهم شماست که تاکنون به‌خوبی انجام داده‌اید.

رقابت شما با الجزیره، سی.ان.ان و بی.بی.سی

نماینده ولی فقیه در هند، رسیدن به مرجعیت رسانه‌ای در حوزه‌های علمیه را ضروری دانست و تأکید کرد: روزی خدمت آیت‌الله اعرافی عرض کردم که باید خبرگزاری مستقلی برای حوزه وجود داشته باشد که در تراز مرجعیت اطلاع‌رسانی باشد. این یک «واجب عینی» برای حوزه علمیه است. دستیابی به مرجعیت خبری، نیازمند ابزار و امکانات فراوان و تلاش بسیار است و باید با نگاهی بلند و چشم‌اندازی وسیع به این هدف نگریست. امروز رقابت شما با الجزیره، سی.ان.ان و بی.بی.سی و دیگر شبکه‌هایی است که در عرصه جهانی فعال‌اند. اگر بخواهید با آن‌ها هم‌اوردی کنید، باید امکانات مشابه را نیز در اختیار داشته باشید؛ البته با پنجاه درصد امکانات آن‌ها هم می‌توانید برتر باشید؛ زیرا انگیزه و

نماینده ولی‌فقیه در هندوستان

رسانه حوزه باید مرجعیت خبری داشته باشد

اخلاصی که شما دارید، در آن‌ها وجود ندارد.

وی افزود: همچنین باید در اطلاع‌رسانی آینده‌نگر باشید. ما باید پیش‌بینی‌های لازم را درباره آینده علمی، فرهنگی، سیاسی، اجتماعی و مقاومتی داشته باشیم و بدانیم چه مسائلی در راه است. این امر باعث می‌شود، مسئولان امت اسلامی تصمیم‌های بهتر، دقیق‌تر و عمیق‌تری بگیرند. رسانه باید چراغی برای آینده باشد؛ یعنی آینده را برای تصمیم‌گیرندگان روشن سازد.

ضرورت جریان‌سازی و گفتمان‌سازی

نماینده ولی فقیه در هند با اشاره به ضرورت جریان‌سازی و گفتمان‌سازی، افزود: باید با جریان‌سازی، افکار عمومی را متوجه مسائل اساسی کرد. واقعیت‌ها رخ داده‌اند؛ اما رسانه می‌تواند نشان دهد، این واقعیت‌ها از کج‌اناشات گرفته و به کجا خواهد انجامید. باید جریان‌سازی و گفتمان‌سازی کرد. اگر نتوانیم گفتمان‌سازی

گزارش کمیسیون حقوق

کتاب‌های تألیف‌شده توسط بانوان حوزوی در این زمینه، کمتر از انگشتان یک دست است. این یک نقص جدی است که با وجود درخشندگی کارنامه کلی حوزه، باید برطرف شود.

«**نهادهای پژوهشی و آموزشی**

ه پژوهشکده‌های متعدد: پس از انقلاب، پژوهشکده‌های بسیاری در قم تأسیس شدند که بخشی از مأموریت خود را به مباحث حقوق بشری اختصاص داده‌اند.

ه همایش‌های فراوان: همایش‌های علمی متعددی با محوریت حقوق بشر، به‌همت حوزویان برگزار شده است. ه نشریات علمی: در حال حاضر حدود ۱۲۰ نشریه علمی (علمی– پژوهشی و علمی– ترویجی) در حوزه منتشر می‌شود که در مقایسه با یک یا دو مجله پیش از انقلاب، رشد چشم‌گیری را نشان می‌دهد. بسیاری از این نشریات، به مباحث حقوقی و حقوق بشری می‌پردازند.

ه دروس حوزوی: در حوزه مباحث فقه مضاف، در حال حاضر حداقل ۴ یا ۵ نفر از فضلا و علمای حوزه، درس خارج «فقه حقوق بشر» را تدریس می‌کنند و برخی از آنان، آثار چندجلدی در این زمینه منتشر کرده‌اند.

سخن پایانی

اگر بخواهیم به این کارنامه نمره بدهیم، به نظر من نمره خوب و ممتازی خواهد بود؛ گرچه نباید به وضع موجود قناعت کرد؛ اما این مرور نشان می‌دهد که حوزه علمیه قم، چه قبل و چه بعد از انقلاب، در دو بعد علمی و عملی گام‌های بزرگی در مسأله حقوق بشر برداشته است. این فعالیت‌ها، برخلاف تصور رایج در بیرون از حوزه، بسیار درخور، قابل تحسین و ستایش است و امیدواریم، با همت بیشتر بزرگان، این مسیر با قوت ادامه یابد.

کنیم، میدان را از دست خواهیم داد. برنده کسی است که گفتمان تازه‌ای ارائه دهد و با آن گفتمان نو، افکار جدید را شکل دهد.

سرمایه‌های عظیم شیعه در هندوستان

وی افزود: ما سرمایه‌ای بزرگ، میراثی عظیم و داده‌ای گران‌بها داریم؛ اما نسل جدید از این میراث ارزشمند بی‌اطلاع است یا فاصله‌ای میان آن و نسل جدید ایجاد شده است. در همین شهر لکهنو، زمانی پنجاه مجتهد مسلم به‌طور همزمان زندگی می‌کردند. در قبرستان «غفران‌مآب» بیست صاحب رساله مدفون‌اند.

هندوستان مرکز علم کلام بوده است

حجت‌الاسلام والمسلمین حکیم‌الهی، با اشاره به نوشته‌شدن کتاب «عقبات‌الانوار» به‌عنوان بزرگ‌ترین اثر کلامی شیعه در هند، اظهار کرد: اگر نجف مرکز فقه و اصول بوده، هندوستان مرکز علم کلام بوده است. اینها باید امروز به نسل جدید منتقل شود تا افتخار کنند، بر خود بیایند و شیعه‌بودن را مایه سرافرازی بدانند.

نماینده ولی‌فقیه در هندوستان، به اهمیت تبیین نقش شیعیان در هندوستان پرداخت و گفت: دولت باید بداند، شیعه برای کشور مفید است. باید روشن شود که شیعه بر اساس عقلانیت و مبانی فقهی حرکت می‌کند و به دنبال ایجاد نظم در جامعه است. ما طبق فقهمان، اخلال در نظام اجتماعی را حرام می‌دانیم. همه مراجع نیز در این باره فتوا داده‌اند. پس باید این مسأله منعکس شود که هرگونه اخلال در نظام اجتماعی، عملی حرام است.

ضرورت معرفی علمای شبه‌قاره

وی افزود: بایستی معرفی علمای شبه‌قاره به خود مسلمانان این منطقه صورت بگیرد. تلاش‌های صورت گرفته و جای تشکر دارد؛ اما باید روزآمدتر شود. امروز ما فضائل امیرالمؤمنین علیه‌السلام را می‌خوانیم؛ اما پرسش این است که با این فضائل چه باید کرد و چگونه باید ارتباط خود را با آن‌ها برقرار کنیم؟ این وظیفه علماست که این مسائل را ملموس‌تر و در دسترس‌تر قرار دهند. شما به‌عنوان خبرگزاری حوزه، باید در این زمینه نقش بیشتری ایفا کنید.

حمایت از تشکل‌های مردمی

حجت‌الاسلام کرباسی به نقش تشکل‌ها اشاره کرد و گفت: ستاد امکان ثبت رسمی تشکل‌های مردمی را فراهم کرده است. حمایت‌ها شامل کمک‌های مالی محدود، پشتیبانی حقوقی و ایجاد ارتباط میان تشکل‌ها و دستگاه‌های اجرایی است. تشکل‌هایی که طرح یا پروژه مشخص فرهنگی دارند، می‌توانند با حمایت ستاد آن را اجرا کنند.

وی افزود: ستاد نقش واسطه‌ای میان مجموعه‌های مردمی و نهادهای اجرایی را ایفا می‌کند تا حرکت‌های فرهنگی و اجتماعی تسهیل شوند.

حجت‌الاسلام کرباسی در پایان اظهار کرد: ستاد امر به معروف و نهی از منکر به دنبال گسترش این فریضه الهی به یک مطالبه اجتماعی فراگیر است. از طریق سامانه «شو» کارگروه‌های تخصصی، آموزش‌های فراگیر و حمایت از تشکل‌های مردمی می‌توان امر به معروف را از یک موضوع محدود به حجاب، به حرکتی جامع در عرصه‌های فرهنگی و اجتماعی تبدیل کرد.

شورا مسئول پیگیری گزارش‌های ثبت شده است.

وی ادامه داد: برای ایجاد هم‌افزایی میان دستگاه‌ها، هفت کارگروه تخصصی تشکیل شده است تا مسائل بین‌دستگاهی و گره‌های اجرایی در آن‌ها مطرح و حل شود. این کارگروه‌ها بستری فراهم کرده‌اند که مشکلات مشترک میان چند دستگاه با همکاری و تعامل حل شود؛ به‌جای آنکه هر دستگاه به‌تنهایی درگیر موضوع باشد.

آموزش و فرهنگ‌سازی

دبیر ستاد امر به معروف و نهی از منکر قم اظهار کرد: آموزش و فرهنگ‌سازی یکی از محورهای اصلی فعالیت ستاد است؛ آموزش‌ها در دو سطح مردمی و کارکنان ادارات انجام می‌شود. دوره‌های ضمن خدمت شامل: آموزش امر به معروف و نهی از منکر، تبیین عقلانی عفاف و حجاب، روانشناسی خانواده و تربیت فرزند است. این دوره‌ها با همکاری سازمان برنامه در دستگاه‌ها برگزار می‌شود. همچنین دوره‌های مجازی در سامانه ستاد برای داوطلبان و تشکل‌های مردمی طراحی شده است.

دبیر ستاد امر به معروف و نهی از منکر استان قم اعلام کرد

رونمایی از سامانه «شو» در قم؛ مطالبه‌گری مردمی فراتر از حجاب

دستگاه مربوطه ارسال می‌شود و با رویکرد اصلاحی پیگیری می‌گردد. این تفاوت بزرگ باعث شفافیت و تسریع در رسیدگی خواهد شد.

شوراها و کارگروه‌های تخصصی

دبیر ستاد امر به معروف و نهی از منکر قم با اشاره به الزامات قانونی افزود: بر اساس قانون حمایت از آمران به معروف، تمام دستگاه‌های اجرایی موظف به تشکیل شورای امر به معروف هستند. ریاست شورا بر عهده بالاترین مقام دستگاه بوده و دبیر

می‌باشد.

سازوکار سامانه

حجت‌الاسلام کرباسی درباره نحوه استفاده توضیح داد: کاربران پس از احراز هویت با کد ملی و شماره تلفن همراه وارد سامانه می‌شوند. موضوع گزارش‌ها می‌تواند از یک مشکل ساده شهری مانند خرابی آسفالت تا مسائل مهم‌تری همچون تخلفات اداری یا درخواست‌های غیرقانونی کارکنان باشد. گزارش پس از تأیید، مستقیماً به دبیر شورای امر به معروف همان دستگاه ارسال و روند پیگیری آن در سامانه قابل مشاهده است.

نتیجه نهایی نیز از طریق پیامک به کاربر اطلاع داده می‌شود. **تمایز با سایر سامانه‌های نظارتی** وی گفت: برخلاف سایر سامانه‌های رسمی در سراسر کشور فعال گردید. نرم‌افزار «سو» دارای نسخه وب، اندروید و iOS است و از سایت رسمی سامانه قابل دانلود

است.